

Victor ATANASIU

Romanul epistolar *redivivus*

Noua carte a lui Nicolae Vasile, *Între lumi*, este cea mai coagulată artistic dintre scrierile publicate de el până în prezent. Autorul, pe care l-am comentat în repetate rânduri și în a cărei evoluție îmi pun toate speranțele, are ca *motto* al prezentului op poezia *Curtea părintească*, reușită în ansamblul ei și din care citez versurile cele mai expresive: „Tata, ce ne hrănea și bătea,/ acum, un rug de mure,/ ce peste tot se-ntinde/ și curtea o cuprinde./ Nici acum nu ne răsfătă,/ ne îndulcește,/ dar ne-nțeapă și agață./ Mama, ce ne alintă și păzea,/ azi, un tei plin de arome,/ ne liniștește și ne-adoarme.”

Poezia este extrasă dintr-un volum anterior al scriitorului, *Grădina Domnului*. Îmi permit doar să observ că versul al șaselea din citat probabil că în intenția autorului trebuia să fie transcris astfel: „**nu** (s.m.) ne îndulcește”. Deci tatăl, care „nu ne răsfătă” (e vorba de progeniturile sale, firește), nici „nu ne îndulcește. Dar să nu căutăm nod în papură unor stihuri atât de mișcătoare. Sintetic privind lucrurile, cei doi părinți sunt prinși în ramă într-o modalitate artistică exemplară, fiecare în dominanta sa de bază. Asupritorul element patern este și cel care asigură supraviețuirea odraslelor. Din fiecare dintre cei doi rămâne o esență vegetală, configurată cu acuitate estetică indiscutabilă.

Altceva este și mai important în aceste versuri. Pentru eul adânc al scriitorului zămisitorii săi nu au părăsit în fond *această* lume, ci doar *s-au transformat*, dar nu în accepția lui Lomonosov a termenului, așadar nu într-una așa-zicând științifică, ci în aceea a subiectivității tremurânde și dornice de a umple prăpastia dintre lumea celor vii și *cealaltă*. Stihurile finale, acelea despre mamă, au, într-o partitură proprie, o rezonanță eminesciană, amintind de *O, mamă, dulce mamă./ Din negură de vremi (...)*.

Cartea este autobiografică în esență, dar este vorba de o autobiografie parțială, trunchiată la modul premeditat, în care personajul principal, Adrian, are ca prototip străveziu, ca și în alte opuri ale lui Nicolae Vasile, pe autorul însuși. Adrian e un om de știință recunoscut, care are o obârșie rurală și în calitate de *fiu al satului*, caută, pe cât se poate, să ajute pe cei din comunitatea de unde a provenit. Adrian, firește, este și scriitor, ba chiar unul de succes, e catalogat, ne informează autorul, drept încadrabil în curentul postmodernist. El e romancier, poet, dramaturg, încearcă a pune bazele unui sistem filosofic, pe lângă, cum am spus deja, om de știință reputat, fost conducător important de instituții, la rândul lor, importante, având, fiecare, un colectiv numeros. Adrian ar fi deci un *deci* un *homo universale*, cel puțin la nivelul intențiilor fiind comparabil cu Leonardo da Vinci, Lorenzo di Medici, ori Dimitrie Cantemir.

Din punctul meu de vedere, Nicolae Vasile încadrabil seriei de scriitori pe care am denumit-o *Revolta pensionarilor*. Ei s-au apucat de literatură după ce și-au spus cu prisosință cuvântul în activitatea profesională. Nu-mi amintesc ca în carte să se fi afirmat și că Adrian, aidoma creatorului său, a vizitat aproape tot

mapamondul și nu se știe ce țară nu a fost bătută de pașii săi și ale cărei priveliști nu au fost contemplate de ochii săi.

Înainte de a reveni asupra protagonistului cărții, trebuie să vorbim puțin despre „rugul de mure”. Așadar, este vorba despre tatăl, Jenică, față de care autorul nu are nici pe departe sentimentul de venerație al lui Marin Preda față de propriu său părinte. Și totuși!... Nea Jenică e prins în etapa sa de cumînțire, firește, una inevitabilă, fiind cea a senectuții. S-a dus vremea marilor beții, când nici nu-și mai amintea imediat ulterior, (și cu atât mai mult nu își amintește acum, în prezentul narațiunii), ce a făcut înainte ca aburii atât de plăcutei pe moment licori tari să se risipească. I se șterseseră din minte „secvențele” când își snopea odraslele, pe care le iubea totuși. El acum este un om de bază al bisericii din sat, se sfătuiește cu preotul, acesta din urmă fiind un om înțelept, configurat cam în treacăt, el neavând nici în clin nici în mână cu arțăgosul popă Belciug din *Ion* al lui Rebreanu. Va fi și jefuit el, bătrânul tată de savant, de către unii cărora nu li se poate spune decât găinari, care îi furau, pe ici, pe colo, din produse, ba chiar îl ușurau și de oarecari sume de bani.

De la un punct încolo bătrânul beneficiază de ajutorul fiului și este un fel de navetist având domiciliul ba într-un azil select, ba revenind acasă. Două scene sunt memorabile. Prima arată clar acel divorț între generații, pe care l-a surprins atât de bine Turgheniev în *Părinți și copii*. Bătrânul așteaptă și tot așteaptă ca fiul să revină în sat, pentru a-l căpătui cu o fostă iubire a acestuia din urmă. I se lungesc ochii în zare așteptându-și fiul, dar acesta nu mai vine. „Și George nu mai vine...” spune mama dintr-o celebră poezie a lui Coșbuc. Numai că acolo era vorba de melancolia iremediabilă a unei despărțiri în spațiu. Aici însă e vorba de o falie produsă de despărțirea provocată de mentalități diferite. A trecut vremea căsătoriilor aranjate, chiar dacă este vorba de iubiri, aprinse cândva, defuncte acum.

Al doilea episod e legat de faptul că bătrânul, colții senilității spunându-și cuvântul, pe când a plecat pentru mai multă vreme de acasă, a închis cu cheia într-o cameră o biată pisicuță, care a depus eforturi eroice și zadarnice pentru a nu muri de foame și de sete. Însemnele zadarnicelor eforturi ale felinei sunt aidoma celor depuse de eroii, demult sau de mai puțin timp adânciți în istorie, care s-au luptat pe viață și pe moarte pentru a nu se ajunge la ultima variantă: moartea.

Un alt semn al îmblânzirii aduse de senectute la nea Jenică, alături de asumarea unor răspunderi civice, le-aș spune, și pe care le-am amintit mai devreme, este acela că se atașează acum de cele mai grațioase viețuitoare aflate pe lângă casa omului, de falsele animale domestice, de superbe rude liliputane ale celor mai strălucite și terifiante viețuitoare de pe fața Pământului.

Firește, în acord cu cele pe care le-am punctat mai devreme, dispariția din această viață a bătrânului nu are tonalitățile vibrante în care Nicolae Moromete nota, cu sufletul sfâșiat și sfâșiindu-ne și nouă sufletul, nu doar că s-a stins tatăl său, ci și că, citându-l pe Chateaubriand, dar în cu totul alt context, lutul i-a înapoiat lui Dumnezeu o mare suflare de viață. Romanul, în accepția sa propriu-

zisă, de-abia de acum începe. Urmează deci momentul mării revelații, anume acela în care Adrian îl cunoaște pe Dumnezeuul *său*.

Venit la o universitate recent înființată în apropierea ținuturilor natale, (personajul merge, cum se vede, pas cu pas, pe urmele celui care l-a creat), Adrian primește într-o zi o scrisoare de la o doamnă, care i se pare a fi inițial o fire înțepată și suficientă. Personajul se numește Mara și aici Nicolae Vasile demonstrează curajul, pe care l-a avut și Gabriela Stanciu-Păsărin în romanul ei de debut, *A fost sau nu?*, botezându-și o apariție în ficțiune cu numele eroinei titulare a unei construcții epice de căpătâi și de o imensă notorietate, deși recunoașterea valorii ei s-a făcut cu greu în timp: celebra scriere publicată în 1906 de Slavici.

Dacă Mara Gabrielei Stanciu-Păsărin e o sentimentală incurabilă, precursora ilustră e o pragmatică îngustă, dar de mare agerime în îngustimea ei, Mara lui Nicolae Vasile este un om de știință, care este totuși o femeie și femeia îmbrăcată în armura de om de știință, va fi pentru Adrian aidoma sirenelor care îi îmbiau pe marinari să se arunce în apa adâncă a mării pentru a fi lângă ele. Întrucât este și om de știință, lucrurile se complică. Ea e femeia care, în locul înotătoarelor de pește care se substituie picioarelor unei ființe umane, are farmecul femeii sporit de moralitatea ei, afișată fără ostentație. (Nicolae Vasile însuși este un adorator necondiționat, un idolatru al femeilor, care nu îndrăznește să judece păcatele *zeițelor*, asemănându-se aici cu poezii *dolcestilnoviști*, precum Guido Cavalcanti, ori Dante însuși, mai apoi Petrarca, iar la noi Costache Conachi și Alecu Văcărescu). Mara va fi marea iluminare în viața eroului. Acesta se schimbă fundamental, își găsește sensul metafizic al existenței și caută într-o goană nebună a-l păstra, ori, în alți termeni, a vedea aievea chipul unei entități, echivalente pentru el cu ceea ce reprezenta pentru Dante Beatrice Portinari (s-a înțeles, desigur, că nu fac aici vreo alăturare axiologică).

Sub acest aspect, Adrian al lui Nicolae Vasile este aidoma celui Hans, care, sub nume de călugăr, va deveni Adeodatus, din viața a V-a din *Adam și Eva* a lui Rebreanu. Prin intermediul unui roman epistolar aparte, în care destinatarul misivelor este Mara, expeditor fiind Adrian, ori destinatar este Adrian, expeditor fiind Mara, eroul caută să se pătrundă de personalitatea consistentă și parfumată a celei adorate. El nu caută neapărat apropierea fizicește de zeitatea sa, tocmai pentru că el este idolatrul, iar ea este zeitatea. Adeodatus neavând o clipă în cap că ar comite o supremă blasfemie, o iubește pe însăși Maria, pe frumoasa femeie tânără, bărbatul făcând cu inconștientă abstracție că aceea ține la pieptul ei un copil care, devenind, la rândul său, bărbat, va ține la pieptul Său și va mântui omenirea.

Așa este și Mara pentru Adrian. Cea mai adecvată cale a comunicării cu ea este corespondența, cea prea slăvită nefiind tangibilă la modul concret. Timpurile s-au schimbat. Nu mai este vorba de scrisori trimise între ducele de Nemours și prințesa de Clèves din excepționalul roman cu același titlu de Doamna de Lafayette. A trecut vremea acestor tipuri de epistole, cum a trecut și vremea suferințelor exprimate pe cale epistolară și de tânărul Werther, trăirile acestuia

crispându-l la fiecare dintre cele șapte lecturi ale romanului lui Goethe pe tânărul locotenent Buonaparte.

Mai mult, e vorba de o disimulare completă. Cei doi își trimit pe cale electronică, (au dispărut poștalioanele, cu tropăiturile cailor și distanțele aferente cu tot!) mesaje zilnic. Dar niciodată, sau aproape niciodată, nu vorbesc despre dragoste, ci numai de probleme științifice și organizatorice. Textul nu trebuie văzut în *litera*, ci în *spiritul* lui. Cei doi își fac declarații de dragoste, el, într-un chip mai direct, ea, aidoma tuturor femeilor, într-unul mai defensiv și prudent, discutând despre lucrări științifice, despre apariția lor, despre diverse teme etc., etc., în sfârșit, Adrian, netrădându-și ereditatea, mai trage și el câte un păhărel, pe urmă, bineînțeles, și pe al doilea și astfel reușește să-i mărturisească Marei, (utilizez majusculile existente în textul însuși al cărții), **te iubesc**. Foarte interesant cum în epoca digitală se revine la o mentalitate din acele vremuri ale literaturii române pe care le descria foarte bine Ibrăileanu în *Curentul eminescian*. Așadar, prin această inhibiție a eroilor ne aflăm pe vremea unor tineri de acum o sută și mai bine de ani, care, aidoma lui Petrarca, cu mult mai multe secole în urmă, înșirau degrabă un caiet de versuri numai dacă vedeau gleznele unei femei, ascunse de o prea lungă rochie.

La sfârșitul romanului, scriitorul preia dintr-o scriere anterioară, *Controversiada*, descrierea momentului, pe care l-am evidențiat și altădată, al întunericii absolute, pasajul amintindu-se de imensa tristețe existențială a lui Camus sau Kafka. Gutuiul din casa părintească re apare și el. Re apare mai ales acea ființă din vis, care însă, în deosebire de Mara, capătă la un moment dat corporalitate, feminitate ademenitoare și tangibilă, tocmai pentru că este în cadrul visului. Aici Nicolae Vasile a preluat din sugestiile prozei onirice, atât de la modă în perioada din primii ani de domnie a lui Ceaușescu, proză al cărei reprezentant caracteristic a fost Dumitru Țepeneag.

Regretul că la sfârșitul unei asemenea cărți Nicolae Vasile ni-l prezintă pe Adrian ca un ascet, un veșnic îndrăgostit platonice, dispăre la ultima întâlnire a celor doi. Sursele despre scriitorul însuși menționează anume succese concrete, în raporturile cu femeile.

Scriitorul rămâne dator cu un roman cu adevărat biografic, în care să ne descrie cu deplină sinceritate, prelucrată, firește, artistic, experiențele diverse ale vieții sale, ale copilului bolnav de odinioară, ale personalității științifice care a ajuns, ale șefului de instituții, așadar a omului cu vocație de leader, a cuceritorului versat de femei, al cărui braț „mii de vieți împarte”, ca să schimbăm ceea ce se impunea în context a fi schimbat dintr-un celebru vers al lui Bolintineanu.

Nicolae Vasile, care a încercat să pună și bazele unui sistem filosofic, *sistemismul*, se arată un adept al lui Socrate în forma sa autohtonă și interbelică, anume celebrul Nae Ionescu. Acesta, a exercitat într-adevăr asupra mai multor intelectuali de marcă o influență copleșitoare. Deși antisemit, a exercitat o puternică atracție și asupra talentatului evreu Mihail Sebastian, care rămâne în conștiința posterității ca autor al comediei melancolice *Steaua fără nume*. În ceea ce privește opera scrisă, în ciuda strădaniilor unora, ale lui Dan Zamfirescu și alții, care au încercat să publice ce a rămas scris de la Maestru, acesta nu e chiar

convingător nici sub raportul dizertației filosofice. G. Călinescu însuși îi acordă o atenție deosebită lui Nae Ionescu, deși acela s-a ferit de „lumina crudă a cărții”.

Părerile totuși sunt împărțite. Nu toți au fost admiratori ai acestui filosof, brusc adulat după căderea comunismului, mai ales că în timpurile acestui regim el era ostracizat, ba chiar declarat într-un film ca șef al unei grupări legionare criminale. Numele personajului, care îl avea ca prototip personalitatea despre care vorbim aici, interpretat de altminteri cu mare talent de Ion Besoiu, era Guță Popescu. În film, cel care l-a interpretat pe regele Carol al II-lea îl apostrofa spunându-i: „Dumneata ai vrea să instaurezi o nouă dinastie, care va începe cu Guța (nu ă, ci a, conform pronunției câteodată stâlcite în românește a acestui important rege) Popescu Întâiul”.

În jurnalul său, cu ocazia decesului prematur, la doar cincizeci de ani, al lui Nae Ionescu, (era foarte grav bolnav de inimă și nu se trata deloc), Carol I notează: „Am aflat că a murit prof. Nae Ionescu. Prin aceasta a făcut un mare serviciu țării”. Această digresiune finală la valorosul roman al lui Nicolae Vasile are rostul de a demonstra că nici entuziasmul autorului nostru nu a fost împărtășit chiar de oricine.

(Prefață la volumul „*Între lumi*”, autor Nicolae VASILE, Editura CREATOR, Brașov, 2024. Varianta tipărită se distribuie prin rețeaua „Libris”.)